

bijbelvertaling

Rapport
deputaten

Generale Synode van de Gereformeerde Kerken Zwolle-Zuid 2008

Het auteursrecht van deze tekst berust hetzij bij de auteur, hetzij bij de Gereformeerde Kerken in Nederland. Voor alle zaken het auteursrecht betreffend kan contact opgenomen worden met het deputaatschap generaal-synodale publicaties via: publicaties@gkv.nl. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in wat voor vorm of op wat voor manier dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de rechthebbende, behoudens de uitzonderingen bij de wet gesteld.

INHOUDSOPGAVE

1.	Samenstelling deputaatschap	4
2.	Opdracht van de synode	4
3.	Verslag van de werkzaamheden	4
4.	Conceptbesluit	7
	Bijlagen	8
I.	Voorbeelden van opmerkingen met het oog op de revisie van de NBV	8
II.	Adressenlijst deputaten	10

1. SAMENSTELLING DEPUTAATSCHAP

De Generale Synode van Amersfoort-Centrum 2005 benoemde de volgende deputaten:

<i>primi</i>	<i>afredend</i>	<i>secundi</i>
A. Drint, Sauwerd	2014	W.Th. Meijer, Roden
M.O. ten Brink, Lutten	2014	
M.E.H. Kuijper-Versteegh, Franeker	2011	
Joh. de Wolf, Amersfoort	2014	
J.I.J. Slings-de Vries, Waddinxveen	2011	

2. OPDRACHT VAN DE SYNODE

De Generale Synode van Amersfoort-Centrum 2005 gaf deputaten bijbelvertaling de volgende opdrachten (Acta art. 88):

- bij bijbelgenootschappen en andere instanties die actief betrokken zijn bij het uitgeven en (doen) vervaardigen van Bijbelvertalingen in ons land, zich te blijven presenteren als adres waaraan men informatie over het onderwerp Bijbelvertaling kan toezenden;
- de besluiten van de Generale Synode van Amersfoort-Centrum 2005 en het onderliggende deputatenrapport voor te leggen aan het NBG;
- de mogelijkheid te benutten om deel te nemen aan het overleg met het NBG waar het de revisie van de NBV betreft en te bepleiten dat rekening wordt gehouden met de wensen die dienaangaande door deputaten worden ingebracht;
- hun werkzaamheden te verrichten binnen het vastgestelde budget;
- van hun arbeid rapport uit te brengen aan de eerstvolgende generale synode en hun rapport uiterlijk drie maanden voor het begin van de volgende synode aan de kerken toe te zenden;
- het voorlichtingswerk over de NBV en het kerkelijk gebruik daarvan te continueren.

3. VERSLAG VAN DE WERKZAAMHEDEN

De vrijgave van de Nieuwe Bijbelvertaling (2004) voor gebruik in de erediensten door de synode van Amersfoort-Centrum 2005, betekende voor deputaten bijbelvertaling dat de advieswerkzaamheden daaromtrent waren afgerond. In kleiner verband hebben deputaten hun werkzaamheden voortgezet. We vergaderden vijfmaal, meestal in het G-bouw in Zwolle. Voor tussentijds overleg hebben we veelvuldig en dankbaar gebruik gemaakt van de e-mail.

Het werk strekte zich uit over een aantal terreinen, conform de nieuwe opdracht die deputaten van de synode meekregen:

1. Voorlichtingswerk richting de kerken

Voor zover deputaten dat kunnen overzien, is de invoering van de Nieuwe Bijbelvertaling (NBV) in de meeste gemeenten probleemloos verlopen. Onze inschatting is dat de meeste gemeenten de NBV inmiddels gebruiken of daarvoor vergevorderde plannen hebben.

Twee keer vernamen wij dat een predikant bezwaar heeft tegen het gebruik van de NBV in de eredienst. In één geval heeft de betreffende kerkenraad contact gezocht met deputaten en hebben we advies kunnen geven aan de kerkenraad hoe met deze situatie om te gaan. Het andere bericht bereikte ons via het *Nederlands Dagblad*.

In verschillende gemeenten en andere kerkelijke vergaderingen werden deputaten uitgenodigd voorlichting te geven over de NBV; ook verschillende publicaties werden voorbereid. Zo schreef drs. M.E.H. Kuijper-Versteegh een artikel voor *Radix*, het tijdschrift van het Gereformeerd Wetenschappelijk Genootschap, getiteld '(Bijbelgetrouw) vertalen: kan dat wel? Over de NBV als liturgische en literaire Bijbelvertaling' (*Radix* jrg. 33 (2007), nr. 2, pag. 106-125). Het artikel gaat in op de vraag of de NBV, die bedoeld is als een liturgische én literaire vertaling, wel voldoende bijbelgetrouw is. De conclusie luidt dat juist de aandacht voor de literaire aspecten van de brontekst heeft bijgedragen aan een behoorlijk consistente vertaling die in haar geheel niet minder trouw is aan de brontekst dan meer formeel-equivalente vertalingen.

In september 2006 verscheen in de gkv-nieuwsbrief en in de verschillende kerkbladen een oproep aan gemeentelieden om hun op- en aanmerkingen over de NBV toe te sturen aan het Nederlands Bijbelgenootschap (NBG) met het oog op de geplande revisie van de NBV in het tweede decennium. Dat deze oproep zeker gehoor heeft gevonden, blijkt uit het feit dat we als deputaten in ca. twintig gevallen afschriften van opgestuurde opmerkingen ontvingen.

2. Contact met het NBG met het oog op de geplande revisie

Op 16 april 2007 hadden drs. M.O. ten Brink (voorzitter) en drs. J.I.J. Slings-de Vries (secretaris) een gesprek met dr. R. Buitenwerf (manager vertalen van het NBG) en drs. P.J. Booij (oudtestamenticus van het NBG). Het deputatenrapport 2005 en de besluiten van de GS Amersfoort-Centrum 2005 waren het NBG al eerder toegezonden (zie opdracht punt b). Ons werd weer eens duidelijk hoeveel waardering er bestaat bij het NBG voor de werkwijze van deputaten tot op heden: bijtijds, adequaat en kwalitatief hoogstaand. Onze inbreng wordt door hen buitengewoon serieus genomen. Overigens staat het NBG open voor alle kritiek van NBV-gebruikers: zo wordt de tweede druk (die in het najaar van 2007 verscheen) voorzien van tekstverwijzingen, zoals in de reeds verschenen Jongerenbijbel; hiernaar is veel vraag geweest. Ook verdwijnen de bekritiseerde inleidingen uit een aantal edities.

De reeds genoemde tweede druk bevat correctie van zetfouten, evidente vertaalfouten, kleine exegetische onjuistheden, aanpassingen van teksten waar de vertalers zich evident niet aan de vertaalprincipes hebben gehouden en aanpassing aan de nieuwe ('Groene') spelling. Goed om te horen is dat in deze ronde ook een punt uit het deputatenrapport 2005 is meegenomen, nl. dat een exclusieve vertaling in Lucas 17:3 nu inclusief is geworden: 'broeder' wordt 'broeder of zuster'.

Het is op dit moment nog onduidelijk wanneer de geplande grote revisie van de NBV zal plaatsvinden: een jaartal daarvoor is nog niet vastgesteld; er bestaat grote kans dat dit in de tweede helft van het volgende decennium zal zijn. Over de aard en de ingrijpendheid van de revisie moeten ook nog knopen worden doorgemaakt. Wel zullen de vertaalprincipes gehandhaafd blijven. Opmerkingen over de NBV die naar het NBG worden gestuurd, worden hierop beoordeeld. Dit is ook voor ons als deputaten van belang.

Verder hebben we gesproken over de spanning tussen de kwaliteit en uitgangspunten van de NBV en het feit dat deze vertaling is gemaakt voor de kerken. Als serieus en met argumenten door een kerkgenootschap wordt aangegeven dat er grote moeite is met een vertaling, dan zal het NBG dat zeker zwaar laten wegen.

In hetzelfde gesprek hebben we - op verzoek van deputaten generaal-synodale publicaties, want strikt genomen valt dit niet onder onze opdracht - het punt van het copyright aan de orde gesteld, zoals die voor in de NBV-edities staat vermeld (niet meer dan 50 bijbelverzen per uitgave, en niet meer dan 50% van het bijbelboek). Dit copyright op de *vertaling* gold ook bij de NV-51, al werd dat niet voorin vermeld. Bij overschrijding hiervan moet toestemming gevraagd worden aan het NBG. Het NBG zal per geval bekijken of en hoeveel er voor het gebruik van de vertaling betaald moet worden. Bij een zeer commerciële uitgave (bijvoorbeeld het boek 'Er was eens een God' van vader en zoons Blokker) ligt dat weer heel anders dan bijvoorbeeld bij een bijbelstudieschets of bij de liturgische formulieren in het nieuwe Gereformeerde Kerkboek. In het laatste geval kan het betreffende deputaatschap rechtstreeks contact opnemen met dr. Buitenwerf.

3. Verzamelen en inventariseren van op- en aanmerkingen m.b.t. de revisie

Bij de voorbereidingen voor het vorige synoderapport hebben we als deputaten een heel aantal bijbelboeken bestudeerd en op- en aanmerkingen verzameld in deelrapporten voor de bijbelboeken. Een deel van deze opmerkingen heeft een plaats gekregen in het rapport en is in die vorm al terechtgekomen bij het NBG. Er is ook veel materiaal ongebruikt gebleven. Daarnaast zijn ook niet alle bijbelboeken in die periode bestudeerd.

Een van onze bezigheden is geweest om de deelrapporten nog eens goed te bekijken en vast te stellen wat we echt belangrijk vinden om door te geven aan de NBG. We letten dan vooral op de volgende punten¹:

1. de tekst als geheel: structuur, perikopen
2. voorleesbaarheid en hedendaags Nederlands
3. verduidelijkingen t.o.v. de brontekst (explicitering, bron- en doelcultuur, beeldspraak, inclusief vertalen, meerduidigheid)

¹ Zie voor de uitleg van deze begrippen het synoderapport 2005

4. eenheid van de Schrift (beperkte concordantie, citaten en verwijzingen)
5. theologische implicaties
6. anderszins minder juiste vertalingen
7. noten

De eerste drie punten hebben vooral betrekking op de uitgangspunten van de vertaling zelf, de punten 4 en 5 meer op de opdracht die deputaten in 1990 van de synode meekregen om 'er bij het NBG op aan te dringen, dat een nieuwe vertaling de heilige Schriften zorgvuldig en betrouwbaar in hedendaags Nederlands weergeeft, op een wijze die recht doet aan de eenheid van de Schriften en aan de realiteit dat de vertaalde bijbel in Nederland al eeuwen fungeert binnen een belijdende kerkgemeenschap'. Voor onszelf houden we deze categorieën aan, bij het NBG leveren we, op hun verzoek, de opmerkingen in op de volgorde van de bijbelboeken en binnen de bijbelboeken ook op tekstvolgorde.

Daarnaast wordt een aantal bijbelboeken dat nog niet (grondig) door deputaten bekeken was alsnog onder de loep genomen (bv. Prediker en Psalmen).

In de bijlage is een aantal voorbeelden opgenomen van opmerkingen die we hebben doorgegeven of mogelijk gaan doorgeven aan het NBG. Voor alle duidelijkheid moet worden vermeld dat we nog volop bezig zijn met het inventariseren van de opmerkingen t.b.v. de revisie en deze voorbeelden dus nog een voorlopige status hebben.

4. Andere activiteiten

Over de NBV is inmiddels het nodige gepubliceerd. Om op de hoogte te blijven van de actuele discussies, onze deskundigheid op peil te houden en een volwaardige gesprekspartner te blijven, vinden we het als deputaten belangrijk om de literatuur bij te houden. Daartoe hebben we gezamenlijk drie relevante titels aangeschaft en bestudeerd:

1. Klaas Spronk, *Het verhaal van een vertaling; De totstandkoming van de Nieuwe Bijbelvertaling* (Heerenveen 2005);
2. Tineke Drieënhuizen en Jaap van Dorp, *Heilige tekst in onze taal; Bijbelvertalen voor Gereformeerd Nederland* (Heerenveen 2006). Deze bundel verscheen naar aanleiding van het symposium over de NBV dat in Apeldoorn werd gehouden.
3. *Ambacht en wetenschap. Elf wetenschappers over de Nieuwe Bijbelvertaling* (Heerenveen 2006).

In de planning staat de bestudering van:

4. Klaas Spronk, Clazien Verheul, Lourens de Vries en Wim Weren, *De Bijbel vertaald. De kunst van het kiezen bij het vertalen van de bijbelse geschriften* (Zoetermeer 2007).

Verder bezochten een aantal deputaten de conferentie 'De inburgering van de Nieuwe Bijbelvertaling' die het NBG in het kader van de Bijbel10daagse op 2 november 2007 in Doorn organiseerde.

Conclusie

We kunnen dankbaar terugkijken op een vrijwel probleemloze invoering van de NBV in de meeste gemeenten. Door de goede contacten met het NBG kunnen we doorgaan op de ingeslagen weg van inventarisatie van punten die voor revisie in aanmerking komen. We hebben er het volste vertrouwen in dat onze punten serieus zullen worden behandeld en dat we daarvan de resultaten zullen terugzien in de uiteindelijke revisie. Ook willen we kerkleden oproepen bij de NBV betrokken te blijven en hun opmerkingen te blijven insturen aan het NBG.

4. CONCEPTBESLUIT

Deputaten bijbelvertaling stellen de Generale Synode van Zwolle-Zuid 2008 voor te besluiten:

Materiaal:

rapport van deputaten bijbelvertaling

Besluit

- opnieuw deputaten bijbelvertaling te benoemen met de volgende opdrachten:
- a. de besluiten van de Generale Synode van Zwolle-Zuid 2008 en het onderliggende deputatenrapport voor te leggen aan het Nederlands Bijbelgenootschap (NBG);
 - b. de mogelijkheid te benutten om deel te nemen aan het overleg met het NBG waar het de revisie van de NBV betreft en te bepleiten dat rekening wordt gehouden met de wensen die dienaangaande in het deputatenrapport zijn geformuleerd;
 - c. hun werkzaamheden te verrichten binnen het vastgestelde budget;
 - d. van hun arbeid rapport uit te brengen aan de eerstvolgende generale synode en hun rapport uiterlijk drie maanden voor het begin van de volgende synode aan de kerken toe te zenden;
 - e. het voorlichtingswerk over de NBV en het kerkelijk gebruik daarvan te continueren.

BIJLAGEN

BIJLAGE I

Voorbeelden van opmerkingen met het oog op de revisie van de NBV

In deze bijlage zijn een aantal voorbeelden (op volgorde van bijbelboek) opgenomen die we hebben doorgegeven of mogelijk gaan doorgeven aan het NBG met het oog op de revisie. Tussen haakjes wordt aangegeven op welk van de zeven genoemde punten uit het rapport de opmerking betrekking heeft.

Genesis 16:7, 21:17, 22:11, 31:11

Hier wordt vertaald met 'Een engel van de Heer'. Het blijkt echter bij nader inzien om God zelf te gaan. Hier kan dus beter met 'de engel van de Heer' vertaald worden. Vergelijk Exodus 3:2: 'de engel van de Heer'. (bij punt 5)

Genesis 34:25: NBV

'Drie dagen later'. Lett. 'En het was op de derde dag'. Het Hebreeuws telt de dag van handeling mee. In het Nederlands zeggen we dus 'Twee dagen later'. (bij punt 2)

Exodus 16:18

'Toen ... hadden zij die veel verzameld hadden niet meer dan een omer, en zij die weinig verzameld hadden niet minder, terwijl toch ieder zo veel had genomen als hij nodig had'. Het is hier echter niet de bedoeling een hoeveelheidswonder te beschrijven, maar aan te geven dat ieder echt naar behoefte kon verzamelen: 'Ze maten het af met een omer. Wie veel had meegenomen had niet over en wie weinig had meegenomen had niet te kort. Iedereen had bijeengeraapt zoveel als hij en de zijnen nodig hadden' (vgl. Houtman COT). (bij punt 6)

Ruth 2:2 en andere plaatsen

'Ik zou graag naar het land willen gaan om aren te lezen bij iemand die me dat toestaat.' Vgl. Lev. 19:9, waar hetzelfde woord wordt vertaald met 'bijeerapen'. Behalve dat de vertaling van Ruth wat archaisch overkomt, lijkt het ons ook goed om te vertalen met 'bijeerapen' om het verband met Leviticus te laten zien. (bij punt 2 en 4)

2 Samuël 2:27

'Als u niets had gezegd, hadden mijn mannen hun broeders vanmorgen gewoon laten gaan.' De vertaling van de NBV stemt overeen met Carl Brockelmann, *Hebräische Syntax*, Neukirchen Kreis Moers: Verlag des Erziehungsvereins, 1956, § 176b, p. 165 over de תָּא as inleiding van de nazin na een voorwaardelijke zin met וְ: 'wenn du nicht gesprochen hättest, so wäre das Volk am frühen Morgen heraufgezogen'. Maar deze woorden worden hier voorafgegaan door een eedformule ('Zo waar God leeft'). Na een dergelijke formule worden positieve uitspraken juist ingeleid door een voegwoord gecombineerd met een ontkenningsspartikel. Gewoonlijk vind je de combinatie אֲלֵא כִּי, 'indien niet', hier echter וְלֹא כִּי. In de vertaling mag het ontkenningsspartikel juist niet weergegeven worden, omdat de uitspraak positief bedoeld wordt. De vertaling zou dus moeten zijn: 'Had dat maar eerder gezegd, dan zouden mijn mannen hun broeders vanmorgen al hebben laten gaan.' De keuze van de NBV levert mijns inziens een foute tekst op, die in de context ook onbegrijpelijk is. (bij punt 1 en 6)

2 Samuël 20:9

"'Is alles goed met je, Amasa?' vroeg hij.' In de grondtekst staat: 'mijn broer', in plaats van 'Amasa' [En Joab zei tot Amasa: 'Is alles goed met jou, mijn broer?']. Een dergelijke aanspraak zou je kunnen opvatten als een gebruikelijke Hebreeuwse aanspraak onder volksgenoten of vrienden, die in het Nederlandse taalgebruik niet zo voorkomt (behalve soms bij kerkmensen) en dus beter door de eigenaam vervangen kan worden. Maar Joab spreekt hier iemand aan die nauw aan hem verwant was (Amasa is een zoon van Abigaïl, een zuster van Seruja, de moeder van Joab) en steekt hem vervolgens verraderlijk een zwaard in het lichaam! Hier is bij de omzetting van de tekst teveel verloren gegaan. (bij punt 3)

Amos 5:26

De noot bij dit vers luidt: 'je koning Sakkut en je sterrengod Kewan'. Deze godennamen luiden in het Hebreeuws *sikkoet* en *kijjoen*: de klinkers *i* en *oe* zijn die van het Hebreeuwse woord voor 'gruwel'. De noot bij dit vers lijkt niet erg zinvol en roept onder meer de vraag op waarom deze goden in de vertaling niet als Sikkoet en Kijjoen zijn weergegeven, en wat dan het Hebreeuwse woord voor gruwel is. (bij punt 7)

Haggai 2:5

'ik zal steeds in jullie midden aanwezig zijn': vgl. NV-51: 'en mijn Geest in uw midden stond'. Op andere oudtestamentische plaatsen vertaalt de NBV wel steeds het Hebreeuwse woord *ruchi*, meestal met geest, in enkele gevallen met een andere term (zoals bijvoorbeeld levensgeest, adem, aandacht, of woede). Ons voorstel is om de vertaling als volgt de wijzigen: 'mijn geest zal steeds in jullie midden aanwezig zijn'. (bij punt 4)

Matteüs 2:17

'Zo ging in vervulling wat gezegd is door de profeet Jeremia...': Het is beter 'zo' te vertalen met 'toen'. Dit doet recht aan het Grieks en voorkomt een verkeerde interpretatie als het aankomt op de vraag hoe de profetie in vervulling is gegaan. (bij punt 4)

Lucas 2:37

'Ze was nu al vierentachtig jaar weduwe': in de grondtekst is onduidelijk of Anna 84 jaar oud of 84 jaar weduwe was; nu de vertalers een duidelijke keuze hebben gemaakt, verdient het aanbeveling het alternatief in een voetnoot te vermelden. (bij punt 7)

Romeinen 11:12

'Maar als hun overtreding al een rijke gave voor de wereld is en hun falen een rijke gave voor de heidenen, hoeveel rijker zal dan de gave zijn wanneer zij zich allen hebben bekeerd.' Er staat in dat laatste zinnetje letterlijk: hoeveel te meer hun volheid, *plêrooma*. Is dat wel goed weergegeven door 'allen'? Dat tendeert in de richting van een bepaalde exegese van deze lastige tekst, in de richting van een profetie over een volksbeking van Israël. Nu is die exegese misschien wel mogelijk, maar er zijn ook andere voorstellen gedaan. De vertaling moet daar toch ruimte voor openlaten. In verband daar mee ook Romeinen 11:15: 'Als God zich met de wereld heeft verzoend toen hij hen verwierp, wat zal hij dan, wanneer hij hen opnieuw aanvaardt, anders teweegbrengen dan hun opstanding uit de dood?' Ook het woordje 'wanneer' tendeert in de richting van de volksbekingsexegese: je kunt nu moeilijk meer lezen 'gesteld dat'. Ook Romeinen 11:25: 'en dat alleen tot het moment...' (een gedeeltelijke verharding is over Israël gekomen *achri hou* de volheid van de volken ingaat) en 11:26 '*Dan* zal heel Israël worden gered...' rieken te veel naar de keus voor een bepaalde uitleg. *Dan* is ook aanvechtbaar als vertaling van *houtoos*. (bij punt 5)

Galaten 2:12

'Hij at altijd met de heidenen, maar toen er afgezanten van Jakobus kwamen, trok hij zich terug en at hij apart, uit angst voor de voorstanders van de besnijdenis.' Er staat: *foboumenos tous ek peritomès*. Dat kun je duiden als 'de besnedenen' of 'de (christenen) uit de besnedenen'. Maar niet als 'de voorstanders van de besnijdenis'. Want dan denk je aan een groep binnen de joodse christenen die de besnijdenis propageert. Dit kan je op het verkeerde been zetten voor de exegese van dit gedeelte. (bij punt 3)

Efeziërs 5:15

'Let dus goed op welke weg u bewandelt.' Is het niet correcter Nederlands om hier te vertalen met: 'Let er dus goed op welke weg u bewandelt' of 'Let op de weg die u bewandelt'? (bij punt 2)

2 Timoteüs 2:8

'Houd Jezus Christus in gedachten, uit het nageslacht van David, die uit de dood is opgewekt.' Bij deze woordvolgorde zou verwarring kunnen ontstaan over de vraag wie nu volgens deze tekst uit de dood is opgewekt. Mogelijk is dit te ondervangen door een iets andere zinsbouw. (bij punt 2)

1 Petrus 2:10

'Eens was u geen volk'. Op zich misschien geen verkeerde vertaling, maar gezien de context zowel hier als in het aangehaalde Hosea, en gezien de speciale lading die *laos* in het NT heeft i.t.t. *ethnos* is duidelijk: het gaat er niet om, dat ze vroeger nog geen volk vormden, maar dat ze toen nog niet tot *het* (uitverkoren) volk behoorden. Oftewel: 'Eens was u niet *zijn* volk...' (bij punt 4)

BIJLAGE II**Adressenlijst deputaten**

Drs. M.O. ten Brink voorzitter	Hooilandseweg 84	9983 PG Roodeschool	motenbrink@home.nl
Dr. A. Drint	Berkenlaan 41	9771 AW Sauwerd	adriana.drint@gmail.com
Drs. M.E.H. Kuijper-Versteegh	Eise Eisingastraat 17	8801 KG Franeker	skuijper@ncrvnet.nl
Drs. J.I.J. Slings-de Vries secretaris	Berkengarde 18	2742 TS Waddinxveen	inge@slings.nu
Drs. Joh. de Wolf	Mignonpad 22	3816 ET Amersfoort	dewolf.hans@gmail.com